

УРОК БЕЛАРУСКОЙ ЛІТАРАТУРЫ Ў 9 КЛАСЕ

Зарэцкая Вольга Аляксандраўна,
настаўнік беларускай мовы і літатаратуры вышэйшай катэгорыі
ДУА “Сярэдняя школа № 1 г. Лепеля”

Кожны чалавек — гэта цэлы свет.

Кузьма Чорны

З трох заняткаў, вызначаных праграмай на вывучэнне аповесці У. Караткевіча “Дзікае паляванне караля Стаха”, дадзены ўрок з’яўляецца другім. Тып урока — абагульненне і сістэматызацыя ведаў. Асноўны метады — павобразная характарыстыка герояў твора. Правядзенне ўрока прадугледжвае папярэднюю падрыхтоўку вучняў па загадка складзеным плане характарыстыкі літаратурнага героя. У выніку правядзення ўрока вучань будзе разумець ролю кожнага вобраза ў раскрыцці ідэйна-мастацкага зместу аповесці, аўтарскую пазіцыю ў дачыненні да герояў. На ўроку выкарыстоўваюцца міжпрадметныя сувязі з музыкай, кіно, выяўленчым мастацтвам, гісторыяй Беларусі.

Тэма: Роздум аб прызначэнні чалавека на зямлі, аб лёсе беларускага народа ў аповесці Ул. Караткевіча “Дзікае паляванне караля Стаха”. Вобразы Андрэя Беларэцкага, Андрэя Свеціловіча і Надзеі Яноўскай.

Мэты:

1) адукацыйная: стварыць умовы для разумення ідэйна-мастацкага зместу аповесці, садзейнічаць развіццю навыка аналізу празаічнага твора праз характарыстыку вобразаў аповесці, вызначэнне іх ролі ў паказе аўтарскай пазіцыі;

2) развіццёвая: развіваць уменне выяўляць асноўныя праблемы твора, навыкі выбарчага пераказу, стварыць умовы для развіцця творчых здольнасцей вучняў, уменне аргументаваць свой пункт погляду;

3) выхаваўчая: стварыць умовы для выхавання на ўроку патрыятычных пачуццяў, уважлівага стаўлення да чалавечай асобы, духоўна-маральнай культуры, спрыяць выхаванню ўдумлівага чытача.

Тып урока: абагульненне і сістэматызацыя ведаў.

Месца ўрока ў тэме: другі ўрок.

Плануемы вынік: напрыканцы ўрока вучань будзе ведаць параўнальную характарыстыку герояў аповесці па іх паводзінах, учынках, выказваннях; разумець: ролю кожнага вобраза ў раскрыцці ідэйна-мастацкага зместу аповесці, аўтарскую пазіцыю ў дачыненні да герояў.

Асноўны метады: павобразная характарыстыка герояў твора.

Міжпрадметныя сувязі: музыка, кіно, выяўленчае мастацтва, гісторыя Беларусі.

Абсталяванне: карткі з тэставым заданнем, мультымедычная прэзентацыя.

Ход урока:

На дошцы запісана тэма ўрока. Эпіграф:

“Без гістарычнай літаратуры не можа абудзіцца нацыя, бо няма нацыі без пачуцця гістарызму”. Ул. Караткевіч

1. Арыентацыйна-матывацыйны этап

Дыдактычныя задачы: стварыць умовы для камунікацыі, псіхалагічнай падрыхтоўкі вучняў да ўрока, да ўспрымання і аналізу інфармацыі.

2. Пастаноўка задач урока

— На мінулым занятку мы з вамі склалі план характарыстыкі героя апавядання ў выглядзе інтэлект-карты. Якое дамашняе заданне вы атрымалі?

— Чаму ўсе вучні ўмоўна былі падзелены на тры групы? (тры героі для характарыстыкі)

— Як вы думаеце, якая мэта нашага сённяшняга ўрока? (даць характарыстыку героям, вызначыць асноўныя рысы характару)

— Што дасць нам дэталёвы аналіз кожнага з прапанаваных вобразаў? (больш поўна зразумець ідэю твора, аўтарскую задумку)

— Раю вам звяртацца да эпіграфа на працягу ўрока і суадносіць яго са зместам нашай гутаркі.

3. Узнаўленне раней атрыманых ведаў

— У якасці літаратурнай размінкі я прапаную вам выканаць тэставае заданне, якое знаходзіцца на кожнай парце. Тэст складзены на аснове зместу аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха”. Працуем у парах. Картку з заданнем падпішыце. На запаўненне дадзена 3 хвіліны. Пачынайце.

(Некалькі карткаў па жаданні вучняў збіраюцца, праверка праводзіцца фронтальна з дапамогай прэзентацыі)

У якасці фону гучыць музыка Яўгена Глебава з кінафільма “Дзікае паляванне караля Стаха”.

1. Назва маёнтка, дзе адбываюцца падзеі:
 - а) Палац Радзівілаў; б) Балотныя Яліны; в) Волатавы прорва.
 2. Да якога пакалення па легендзе быў пракляты род Яноўскіх?
 - а) да 20; б) да 3; в) да 13.
 3. Кім па прафесіі быў А. Беларэцкі?
 - а) фалькларыст; б) настаўнік; в) археолаг.
 4. Агульнае ў знешнім выглядзе ўпраўляючага і Малога Чалавека:
 - а) позірк; б) рост; в) рукі.
 5. Кім на самой справе аказалася Блакітная Жанчына?
 - а) Надзея Яноўская; б) ахмістрыня; в) пані Кульша.
 6. Хто аўтар запіскі: “Тое, чаму трэба, загіне. Ты лёсны чалавек, чужынец... Сыходзь з дарогі”?
 - а) Берман; б) Варона; в) Дубатоўк.
 7. Каго сустрэў Свеціловіч ля Ведзьмаковай ступы?
 - а) Рыгора; б) Варону; в) Дубатоўка.
 8. Хто быў арганізатарам дзікага палявання?
 - а) Лікол; б) Варона; в) Дубатоўк.
 9. Як завецца старажытная парода коней?
 - а) арлоўскі рысак; б) тарпан; в) дрыггант.
 10. Як загінуў Дубатоўк?
 - а) згарэў у сваім маёнтку; б) затапталі коні; в) застрэліўся.
1. б. 2. в. 3. б. 4. а, б. 5. в. 6. 1в, 2б, 3а. 7. б. 8. а. 9. 10. а.

4. Павобразная характарыстыка герояў

Наша інтэлект-карта складалася з 5 пунктаў. Кожная група таксама рыхтавала творчае заданне для прэзентацыі свайго вобраза (Табл). Сёння мы звернем увагу на вобразы Надзеі Яноўскай, Андрэя Беларэцкага і Андрэя Свеціловіча. Працаваць будзем фронтальна: кожны пункт плана на прыкладзе кожнага вобраза. Уступім месца даме.

6. Творчае заданне. Па жаданні вучні малявалі партрэт свайго героя.

5. Гульня “Пра каго ідзе размова” (з элементамі фізкультхвілінкі: калі гэта ваш герой, трэба ўстаць).

1. “Спіць і бачыць сябе гаспадаром вялізнага замка”. (Дубатоўк)

2. Чые гэта словы? “Мазгоў з напарстак, а сківіцы як у дыназаўра, на семсот зубоў. Топчуць маленькіх, прадаюць сумленне”. (Свеціловіч)

3. “Пра цябе казалі, што Яноўскую, калі яна сіратой засталася, шкадаваў, нават хацеў вяртаўніком да яе перайсці”. (селянін Рыгор)

4. “Абкладзеная з усіх бакоў, яна не страціла лепшых сваіх якасцей: спагядлівасць, дабрыню, самаахвярнасць”. (Яноўская Надзея)

5. “Мая гордасць — маё адзінае, я не даю нікому наступіць сабе на нагу”. (Беларэцкі)

6. Не згаджаўся спачатку забіваць Яноўскую, але пасля з’яўлення Свеціловіча згадзіўся і ён. (Варона)

6. Гульня “Асацыяцыі”

— А зараз я прапаную вам пагуляць у гульню “Асацыяцыі”. Умова такая: называецца пэўная з’ява, а вы прыдумваеце прыклад, які б падыходзіў да вашага персанажа. Напрыклад, Беларэцкі: калі пабудова, то крэпасць.

Калі кветка, то... (колер, дрэва, музыка, зброя, пара года)

7. Абагульняючая гутарка

— Чаму ўсё, што адбываецца ў творы, мы бачым вачамі менавіта Беларэцкага?

— Чаму ў герояў аднолькавыя імёны? Не было іншых?

— Чаму Яноўская не раз прапаноўвала Беларэцкаму з’ехаць адсюль?

— Дзе мы маем любоўны трохкутнік? Ці вострыя там вуглы? Чаму?

— Як лёс узнагароджвае Яноўскую за яе пакуты?

— Што аб’ядноўвае ўсіх траіх персанажаў? (імкнучца змяніць жыццё да лепшага, сумленныя, маладое пакаленне)

— Чаму аўтар “забівае” аднаго з любімых персанажаў?

— Чаму Караткевіч узяў менавіта гістарычную тэматыку ў аповесці? (зварот да эпіграфа)

— Ці дасягнулі мы пастаўленых задач? (Сувязь з эпіграфам)

8. Рэфлексія

— У які гістарычны час адбываюцца падзеі ў аповесці?

— Вы б хацелі жыць ў той час? Чаму? Якія пачуцці выклікалі ў вас героі?

— Паэт Валянцін Берастаў лічыў, што “пісьменнік, які імкнецца атрымаць званне класіка, павінен стварыць новы вобраз у літаратуры, а яшчэ лепш — цэлую галерэю вобразаў”. Ці можна аповесць лічыць класікай?

10. Дамашняе заданне.

Зрабіць групоўку вобразаў, засноўваючыся на тэме “Праблема дабра і зла ў аповесці”.

Табліца

Прозвішча героя (“гаворачае імя”), знешнасць		
Надзея Яноўская:	Андрэй Беларэцкі	Андрэй Свеціловіч
Дакументальны партрэт: 18 год, прадстаўніца выміраючага шляхецкага роду Яноўскіх. Гаворачае імя. Прозвішча мяккае — тры [й] “Маленькая ростам, худзенькая, танюткая, як галінка, з блакітнымі жылкамі на шыі і на руках, у якіх, здавалася. Яна была слабай, як сцяблінка палыну на мяжы. Прычоска нейкая незразумелая. Рысы твару невыразныя” Удакладняючыя пытанні настаўніка: — Якія характарыстыкі спачатку дае Яноўскай Беларэцкі? (“проста заморыш, дзіцёнак, д’ябальскі непрыгожая, жывы труп, яна была неразбуджаная, зусім халодная, як лед; нябога была б, можа, і нядрэнная сабою, каб не гэты ўстойлівы, цёмны страх; жах псаваў ёй аблічча”) — Калі ўпершыню ўбачыў яе іншай, прывабнай, жывой? (калі гаварыла пра сваіх продкаў і іх несправядлівыя адносіны да народа — “прыгожая дзіўнай, трохі вар’яцкай прыгажосцю”) — Як вы думаеце, ці была Надзея на самай справе прыгожай? Ці адчувала гэта сама? Чаму не?	26 год, фалькларыст, апісання знешнасці няма, прозвішча Беларэцкі мае асацыяцыю з Беларуссю	Аднолькавае імя з Беларэцкім, прозвішча Свеціловіч сімвалізуе свет, надзею на добрую, высакародную шляхту. Адзін з нашчадкаў Яноўскіх, удзельнічаў у паўстанні ва ўніверсітэце

Самахарактарыстыка		
Надзея Яноўская:	Андрэй Беларэцкі	Андрэй Свеціловіч
“Раман у дваццатым калене”, апошняя з Яноўскіх (паставіла крыж на сабе, лічыла пакаранне справядлівым). “Зямля не для мяне.... я ненавіджу тых, хто жэніцца”. — Адкуль такая нізкая самаацэнка?	Для мяне ў той час найбольш важна было зразумець, хто я, якім багам павінен маліцца. Я тады шукаў свой народ і пачынаў разумець, што ён тут, побач”. Баяўся палявання, прызнаваўся сабе ў гэтым, нават напачатку хацеў збегчы)	Ставіцца да сябе з іроніяй, не цэніць сваё жыццё, найўна-аптымістычны

Адносіны да Бацькаўшчыны, яе гісторыі і будучыні		
Надзея Яноўская:	Андрэй Беларэцкі	Андрэй Свеціловіч
“Гэты свет вабіць, але я непатрэбная нідзе, акрамя гэтых Балотных Ялін”. “Мне здаецца, што нідзе няма сонца”. — Ці можна яе асуджаць за такі песімізм да жыцця і краіны? Чаму?	Усведамляе сябе менавіта беларусам (збірае фальклор, хоча захаваць спадчыну, больш глыбока пазнаць народ). За два гады аб’ехаў Мінскую, Магілёўскую, Віцебскую і частку Віленскай губерніі. Беларусь для яго — этнаграфічны рай. “Не ведаю як вам, а мне заўсёды шкада пакідаць гэты край”	Перажывае за лёс Радзімы: “Ганебны гандаль радзімай на працягу сямі стагоддзяў”. Намагаецца адстаяць правы радзімы на самастойнасць, верыць у справядлівасць, імкнецца да яе

Адносіны да народа, да шляхты		
Надзея Яноўская	Андрэй Беларэцкі	Андрэй Свеціловіч
З’яўляючыся прадстаўніцай высокага саслоўя, ставіцца да гэтага факту негатыўна, называе сваё сацыяльнае становішча “абужай, абавязкам”. Але ў паводзінах адчуваецца прыроджаная чалавечая годнасць. Няма мяжы паміж ёй і народам, не глядзіць звысака, спачувае. — Як выказваецца пра сваіх продкаў? — Як паступае са сваім палацам пасля ад’езду? — Як ставіцца да Рыгора, да ахмістрыні?	Здольны бачыць праўдзівасць рэчаў. Канстатуе адміранне шляхты. Спачувае сялянам: “і паўсюль я бачыў гора народнае”. Любоў Беларэцкага да народа дзейсная — дапамога, абарона. “Калі не з мужыкоў, дык каля мужыкоў блізка ляжаў” (Рыгор)	Саромеецца, што належыць да шляхты: “Каб была мая воля, я б выпусціў з жылаў магнацкую сваю кроў. Гэта толькі прычына да вялікіх пакут сумлення”. Перажвае пра народ: “Краіна аддае чужынцам лепшых сваіх сыноў”. Клапоціцца пра сялян: “Свеціловіч таксама панам быў, а вас ад шляхты ды ад суддзяў абараняў”, чатырох мужыкоў з суда выбавіў

Рысы характару, паводзіны ў крытычнай сітуацыі		
Надзея Яноўская:	Андрэй Беларэцкі	Андрэй Свеціловіч
Высакародная, умее дараваць, дарослая для сваіх 18 год, наіўная, смелая, рамантычная, не ставіць сябе вышэй за астатніх	Смелы, вытрыманы, мае аналітычнае мысленне, добрую фізічную падрыхтоўку, часам нават жорсткі (суд, расправа над дзікім паляваннем), ігрок, ідзе ва-банк, падазрае ўсіх, высакародны (хоча абараніць слабых, дуэль), умее пастаяць за сябе “Гэта не кураня — гэта мужчына”. (Дубатоўк)	“Чысты і харошы чалавек” (так характарызуе яго А. Беларэцкі). Даверлівы, вельмі выхаваны і асцярожны ў вакаваннях, прысутнічае здолны да самаахвяравання